

Шлях да прызнання

У верасні прырода дорыць лагодныя дзянькі бабінага лета, калі надзвычай адчуваецца прыродная гармонія, цеплыня і пяшчота. Шчодра адораныя і людзі, што нараджаюцца ў такую пару. Зоя Пятроўна Мельнікава, якая сёлета адзначае свой юбілей, таму пацвярджае. Перакананы, што адзеньваючы ўраджай нівы ўласнага жыцця, яна не можа не ўспешыцца: талент, атрыманы ў дар ад Бога, не змарнавала, а прымножыла.

25 верасня 1954 года ў сялянскай сям'і Надзеі і Пятра Пралічаў нарадзілася дзяўчынка. Ці мог хто падумаць, што ў маленькай вёсачцы Навасёлкі Докшыцкага раёна на Віцебшчыне нарадзіўся будучы доктар навук, прафесар, аўтар многіх кніг, у тым ліку, змястоўных навукова-літаратуразнаўчых манаграфій, падручнікаў для студэнтаў універсітэтаў і школ Беларусі?..

Бог надзяліў дзяўчыну прыгажосцю, усмешлівацю і абаяльнацю, дапытлівацю і настойлівацю. Бацькі здолелі выхаваць у дачкі любоў да працы, да людзей, здольнасць супрацьстаяць неспрыяльным абставінам. Настаўнікі Дармантоўскай школы, якую дзяўчынка закончыла ў 1969 годзе, бачылі яе здольнасці і стараннасць, раілі, куды пайсці вучыцца далей.

Паклікала Полаччына, славуная з часоў Еўфрасінні. Грамадска-культурная атмасфера слыннага беларускага горада, даўнія і гераічная гісторыя Полацка, чытанне кніг і роздум над імі, сустрэчы з настаўнікамі, з новымі, такімі ж прагнымі да ведаў і кніг, сябрамі рыхтавалі да асветніцкага падзвіжніцтва. Выкладчыкі Полацкага педвучылішча імя Ф. Скарыны, дзе вучылася Зоя Праліч з 1969

па 1973 год, абуджалі ў будучых настаўнікаў любоў да роднай мовы і культуры, сфарміравалі разуменне неабходнасці вучыцца і самаўдасканалвацца праз усё жыццё.

Педагагічная дзейнасць выпускніцы Полацкага педвучылішча пачыналася з працы піянерважатай, выхавацеля дзіцячага садка, настаўніцы пачатковых класаў у школах Полаччыны, а затым у вёсцы Лошніца на Барысаўшчыне. Да гэтага часу Зоя Пятроўна памятае імёны і прозвішчы сваіх вучняў.

Каб удасканаліць майстэрства педагога і сцвердзіць сябе ў любімай прафесіі, у 1975 годзе яна вырашае паступіць у Мінск у Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт на філалагічны факультэт, аддзяленне рускай і беларускай мовы і літаратуры. Можна ўявіць, як затым вучылася студэнтка-завочніца, да ўсяго ўжо і маладая маці, што яе заўважылі і ацанілі вядомыя навукоўцы (сярод якіх быў акадэмік В.А. Каваленка, будучы навуковы кіраўнік) і прапанавалі прадоўжыць вучобу ў аспірантуры. Зоя Мельнікава мела такі ўзровень ведаў, што здолела паступіць у аспірантуру пры Інстытуце літаратуры імя Я. Купалы НАН БССР. За час навучання (1981–1984 гг.) была падрыхтавана дысертацыя па творчасці класіка беларускай літаратуры Змітрака Бядулі і станаўленні лірычнай плыні ў беларускай літаратуры пачатку XX стагоддзя.

Маладога навукоўца, да таго ж улюбёнага ў настаўніцкую прафесію, адразу ж запрасіў на выкладчыцкую працу вядомы літаратуразнаўца, загадчык кафедры беларускай літаратуры Брэсцкага педінстытута прафесар Уладзімір Андрэвіч Калеснік. З 1984 года і па сённяшні дзень Зоя Пятроўна жыве і працуе ў Берасці. Дарэчы, гэта яшчэ адзін яе юбілей: шлях даўжынёю ў 30 гадоў на філалагічным факультэце Брэсцкага дзяржаўнага педінстытута, а пасля ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна. Як многа зроблена за гэты час!..

Маладая выкладчыца, гадуючы дачушку і сына, абараніла ў 1986 годзе ў Інстытуце літаратуры імя Я. Купалы НАН БССР кандыдацкую дысертацыю. У наступным годзе атрымала вучонае званне дацэнта.

У 2003 годзе калегі абралі яе загадчыкам кафедры беларускага літаратуразнаўства, а ў 2004 – яна прызначана дэканам філалагічнага факультэта. У тым жа 2004 годзе Зоя Пятроўна паспяхова абараніла доктарскую дысертацыю па праблемах метадалогіі беларускага літаратуразнаўства – “Беларускае гісторыка-функцыянальнае літаратуразнаўства”. Паспяхова, натхнёная выкладчыцкая праца спалучалася з актыўнай навуковай, метадычнай, літаратурна-асветніцкай дзейнасцю.

З 1995 па 1999 год наша калега – член аўтарскага калектыву, які ўзначальвала В. Я. Зарэцкая. Зоя Пятроўна стала адным з аўтараў праграм і падручнікаў “Родная літаратура. 5 клас”, “Родная літаратура. 6 клас”, “Беларуская літаратура. 10 клас”, “Беларуская літаратура. 11 клас”.

У 2008 годзе, калі ў Беларусі ўзнікла неабходнасць стварэння новых вучэбных і метадычных дапаможнікаў па беларускай літаратуры і яе выкладанні ў 10–11 класах, аўтарскі калектыў узначаліла прафесар З. П. Мельнікава. Берасцейскія філолагі-навукоўцы пад яе кіраўніцтвам выйгралі конкурс, аб’яўлены Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь, на стварэнне лепшых падручнікаў. Па падручніках пад рэдакцыяй З. П. Мельнікавай займаюцца сёння вучні выпускных класаў усёй Беларусі.

Зоя Пятроўна ўмее супрацоўнічаць з малодшымі калегамі (многія з іх былыя яе студэнты), працягваючы на факультэце традыцыі, закладзеныя У. А. Калеснікам, В. Я. Зарэцкай, А. А. Майсейчыкам, Г. М. Малажай, М. І. Мішчанчуком. Шмат каму з маладых навукоўцаў яна дапамагла стаць на крыло. Сёння ёсць усе падставы гаварыць пра навуковую школу прафесара З. П. Мельнікавай. Пад яе кіраўніцтвам падрыхтаваны да абароны і паспяхова абараняюцца магістарскія і кандыдацкія дысертацыі. Не адзін год Зоя Пятроўна кіруе распрацоўкай фундаментальных навукова-даследчых тэм, звязаных з актуальнымі накірункамі развіцця айчыннага літаратуразнаўства, літаратурнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь. Да сумеснай навукова-даследчыцкай дзейнасці прафесар З. П. Мельнікава заўсёды запрашае не толькі нас, малодшых калег, але і здольных студэнтаў, шчодро дзеліцца навукова-метадычнымі ідэямі і вопытам. Кіраўніцтва Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна, калегі з іншых універсітэтаў не толькі Беларусі, але і Польшчы, Украіны высока цэняць напісанае і зробленае Зояй Пятроўнай у галіне літаратуразнаўства і адукацыі. Яна мае шмат падзяк і ўзнагарод за вялікую і нястомную навукова-адукацыйную працу.

Калі пісьменнік і прафесар Уладзімір Андрэевіч Калеснік “распаліў” “Берасцейскае вогнішча”, то Зоя Пятроўна, пераняўшы яго эстафету, апякуецца, рэцэнзуе, папулярызуе ў друку творчасць пісьменнікаў-землякоў, запрашае іх на сустрэчы са студэнтамі. Невыпадкова вершы-прывячэнні ёй напісалі вядомыя паэты М. Купрэў, В. Жуковіч, А. Паплаўскі, М. Аляхновіч, М. Мішчанчук, М. Сянкевіч.

Мабыць, ва Уладзіміра Андрэевіча Зоя Пятроўна навучылася шмат працаваць пад час летняга адпачынку. Неаднойчы згадвае, як

няёмка было ёй, маладой выкладчыцы, сустракацца са сваім настаўнікам, загадчыкам кафедры ў верасні, як няпроста было адмоўчацца, бо Уладзімір Андрэвіч, звычайна, пытаў: “Што, Зоенька, напісала за лета?” Мы, малодшыя калегі, не помнім таго лета, калі б Зоя Пятроўна проста адпачывала: то рукапісы падручнікаў рэдагуе, то працуе з дысэртацыямі сваіх магістрантаў і аспірантаў, то рыхтуе манаграфію або распрацоўвае новы курс лекцый для студэнтаў-філолагаў, то тэрмінова піша замоўлены ёй артыкул, то дарабляе чарговы вучэбны дапаможнік... А яшчэ ж трэба і на лецішчы ўправіцца – там штогод растуць не толькі памідоры, перцы, агуркі, але і розныя кветкі, цікавыя расліны, пасаджаны ёю сад...

Паважаная наша калега – чалавек зайздроснай працаздольнасці, удумлівы і аўтарытэтны філолаг. Яе ўменне глыбока ўнікаць у тую ці іншую літаратуразнаўчую праблему ацэнена і прызнана навукоўцамі Беларусі. Зоя Пятроўна – член спецыялізаванага Савета па абароне доктарскіх і кандыдацкіх дысэртацый па філалагічных навукх пры ДНУ “Інстытут мовы і літаратуры імя Я. Купалы і Я. Коласа НАН Беларусі” (зараз Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры), яна часта выступае ў якасці апанента на абароне дысэртацый.

Кафедра беларускага літаратуразнаўства Брэскага дзяржаўнага ўніверсітэта, дзякуючы найперш аўтарытэту Зоі Пятроўны Мельнікавай, выступае апаніруючай арганізацыяй па многіх літаратуразнаўчых дысэртацыйных даследаваннях, якія абараняюцца ў Беларусі.

Не перабольшым, калі скажам, што прафесар З. П. Мельнікава – вучоны еўрапейскага ўзроўню. Яна выбіралася прафесарам Інстытута Філалогіі Славянскай Універсітэта Марыі Кюры-Складоўскай у Любліне (Польшча) і каля дзесяці год сумяшчала працу ў Польшчы і Беларусі. Пад кіраўніцтвам Зоі Пятроўны польскімі магістрантамі абаронена больш за 20 навуковых прац. Тымі замежнымі навуковымі сувязямі, якімі вызначаецца кафедра беларускага літаратуразнаўства, мы таксама абавязаны шматгадоваму яе загадчыку.

Для нас Зоя Пятроўна – прыклад не толькі вучонага акадэмічнага ўзроўню, глыбокага літаратуразнаўцы, але і клапатлівай дачкі, маці, бабулі, сястры і цёткі, вернага сябра, цудоўнай гаспадыні.

Дзякуем, шануюная Зоя Пятроўна, за калегаванне і сяброўства, за спагаду і разуменне, за тое, што пасля летняга адпачынку рады нас бачыць і абняць, і не пытаецца, што мы напісалі за лета... Дзякуем за сумленнасць і прынцыповасць. Ведаем, што за ўсмешкай абаяльнай жанчыны схавана ўпартасць і трывушчасць, уласцівая нямногім.

Не сакрэт, што сярод вядомых навукоўцаў, пісьменнікаў, людзей мастацтва большая частка мужчын. Самарэалізавацца ім даюць мажлівасць жонкі, самаахвярна ўзяўшы на сябе хатнія клопаты. Жанчын, дзеячаў высокага рангу, – невялікі працэнт: толькі адзінкі могуць сумясціць цяжар побыту і навуку ці творчасць. Вы, на шчасце, адносіцеся да іх.

Шаноўная Зоя Пятроўна, жадаем Вам здароўя, жыццёвага і навуковага даўгалецця, творчых здзяйсненняў, сямейнага дабрабыту. Няхай юбілейная лічба не азмрочвае настрою бабінага лета.

Не сумуйце: ў пройдзеных гадах
Верасень – не горшая прыкмета.
Крылы птахаў паднялі з гнязда,
Выспелі антонаўкі ў садах –
Гэта толькі скончылася лета...

*Галіна Ішчанка, Алена Кавалюк
Брэст*